

۲۷۰۸۹

دانشگاه شهید بهشتی
دانشکده ادبیات و علوم انسانی

پایان نامه:

جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد

رشته زبان‌شناسی

(آموزش زبان فارسی به غیر فارسی زبانان)

عنوان

۱۴۳۴۶

بررسی جمله‌های مرکب زبان فارسی و شیوه آموزش آنها
به غیر فارسی زبانان

استاد راهنما: جناب آقای دکتر سید محمد ضیاء حسینی

استاد مشاور: جناب آقای دکتر کیوان زاهدی

نگارش: روحی اسدی

تیرماه ۱۳۷۸

تقديم

به روح

برادرم

تقدیر و سپاس

سپاس بیکران خداوند منان را که نعمت خویش را بر انسان تمام کرد و به او قدرت تکلم و تفکر عطا فرمود و او را توان بخشید تا اندیشه خود را بارور کرده و بصورت مکتوب به دیگران منتقل کند.

در پایان این دوره از تحصیلات، جا دارد از همه معلمان و استادان ارجمندی که در تمامی دوران تحصیلات از محضر درشان کسب فیض نموده‌ام، تشکر و قدردانی بعمل آورم. به ویژه از استاد گرانقدر آقای دکتر منشی زاده که همواره راهنمایی دلسوز برای همه دانشجویان خویش از جمله این شاگرد کوچک خود بوده‌اند، چون همیشه قدردانی می‌نمایم و در برابر کمک‌های بی‌دریغشان سر تعظیم فرود می‌آورم.

استاد ارجمند آقای دکتر زاهدی، مشاور رساله حاضر، با صبر و حوصله فراوان این نوشته را خواندند و نارسایی‌های آن را متذکر شدند. جا دارد از آن بزرگوار تشکر و سپاسگزاری شود. همچنین از همکاری اداره کل آموزش و پرورش استان تهران، آموزش و پرورش منطقه یک تهران، اداره آموزش و پرورش منطقه چمستان، مدرسه ابتدایی و راهنمایی شهید صدوقی و ضحی منطقه یک تهران، دبستان شهید سمیه و مدرسه راهنمایی حضرت زینب (س) چمستان و مهد کودک دانشگاه شهید بهشتی سپاسگزاری می‌شود.

استاد ارجمند آقای دکتر سید محمد ضیاء حسینی، راهنمایی رساله حاضر، در همه مراحل این پژوهش راهنما و یاری رسان نگارنده این سطور بوده‌اند. برای تشکر از این استاد گرانقدر عبارتی درخور به ذهن نمی‌آید جز اینکه این حدیث مولای متقیان حضرت علی (ع) را خاضعانه به پیشگاه آن بزرگوار تقدیم نمایم که: «من علمنی حرفاً فقد صیرنی عبدا»

اختصاها:

فعل	ف	جمله	ج
فعل و متممهای آن	فَ	واژه ربطی + جمله واره	جَ
کل گروه فعلی	فِ	حرف اضافه	ح
تید	ق	گروه حرف اضافه دار	حَ
اسم و وابسته های آن	اَسْمَ	حرف تعریف	ح ت
کل گروه اسمی	اَسْمِ	صفت	ص
		گروه وصفی	صَ
		ضمیر	ض

نشانه ها:

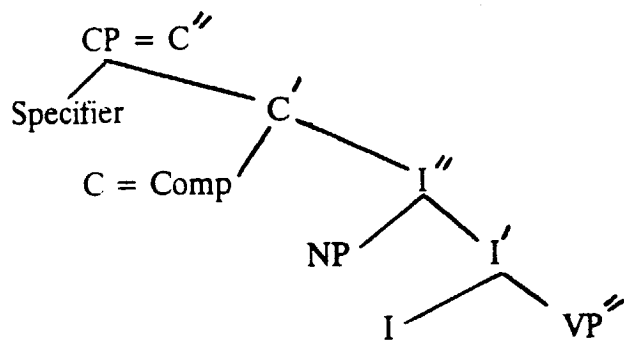
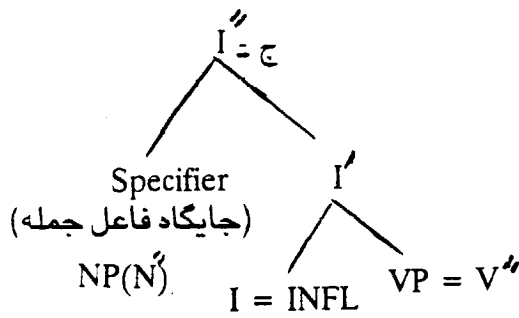
* بالای شماره مثالها یعنی غیر دستوری؛ کنار شماره مثالها یعنی غیر عادی

- جایگاه تهی سازه جایجا شده.

φ سازه حذف شده

الگوی نمودار درختی مورد استفاده در پژوهش

$$IP = I'' (\text{Inflection} = \text{INFL})$$

فهرست مطالب

عنوان صفحه

چکیده الف

فصل نخست: طرح پژوهش

- ۱-۰: مقدمه ۲
- ۱-۱: اهمیت و ضرورت پژوهش ۲
- ۱-۲: هدف پژوهش ۴
- ۱-۳: زبان مورد مطالعه در پژوهش ۵
- ۱-۴: ساختار پژوهش ۵
- ۱-۵: پیشینه پژوهش ۷
- ۱-۶: سیر تحول جمله‌های مرکب از فارسی باستان تا فارسی دری ۸
- ۱-۷: روش اجرای پژوهش ۱۷
- ۱-۸: فرضیه‌های پژوهش ۱۸
- ۱-۹: محدودیت‌ها ۱۹

فصل دوم: جمله‌های مرکب زبان فارسی امروز

- ۲-۰: مقدمه ۲۱
- ۲-۱: واژه‌های ربطی ۲۲
- ۲-۲: انواع جمله مرکب ۲۶
- جمله‌های همپایه ۲۶
- تأکیدی ۲۷
- تفسیری ۲۸

۲۹	بدلی
۳۰	همپایگی
۳۴	جمله‌های ناهمپایه
۳۴	جمله‌واره‌های وابسته اسمی
۳۵	در نقش فاعل جمله‌واره اصلی
۳۷	در نقش مفعول
۳۷	در نقش بدل
۳۸	در نقش متمم
۳۹	توضیحات بیشتر در باره جمله‌واره اسمی
۴۳	جمله‌واره‌های وابسته وصفی
۴۴	محدودکننده
۴۵	ابزارهای دستوری ایجاد وابستگی
۴۷	انواع وابستگی
۴۷	موازی
۴۹	متوالی
۵۲	ترتیب و توالی جمله‌واره‌ها
۵۳	غیرمحدودکننده
۵۴	توصیف‌گر فاعل جمله‌واره اصلی
۵۷	توصیف‌گر مفعول
۵۸	توصیف‌گر متمم
۵۹	توصیف‌گر گزاره اسمی
۶۱	جمله‌واره‌های وابسته قیدی

مربوط به گروه فعلی جمله وارده اصلی	۶۱
زمانی	۶۲
همزمانی	۶۲
توالی زمانی	۶۴
مکانی	۶۷
حالت	۶۸
مربوط به کل جمله وارده اصلی	۷۰
علت	۷۰
هدف	۷۲
تضاد	۷۴
استثناء	۷۴
تأکید	۷۵
نتیجه	۷۵
مقدار	۷۶
شرط	۷۷
ممکن	۷۷
ناممکن	۷۸
جمله خوشه ای	۸۱
انشعاب	۸۱
لانه گیری	۸۲
توضیحات بیشتر در باره جمله های مرکب	۸۳

۸۳	توضیحات بیشتر در باره جمله‌های مرکب
۸۳	تکرار همپایه
۸۳	تکرار ناهمپایه
۸۴	۲-۲ ترتیب و توالی جمله‌واردها در جمله‌های مرکب
۸۴	وابسته ثابت
۸۴	وابسته متغیر
۸۵	۲-۴ تقسیم‌بندی دیگری از جمله‌واردهای وابسته
۸۵	جمله‌واردهای محدود
۸۶	جمله‌واردهای نامحدود
۸۹	جمله‌واردهای خرد

فصل سوم: آموزش نحو

۹۲	۳-۰ مقدمه
۹۴	۳-۱ سیر تحول آموزش نحو در روشهای مختلف آموزش زبان
۹۴	روش دستور - ترجمه
۹۵	روش مستقیم
۹۸	روش خواندن
۹۸	روش شنیداری - گفتاری
۱۰۱	روش ادراکی
۱۰۱	روش کنترل مطالب زبانی
۱۰۲	روش معنایی - نقشی
۱۰۳	روش ارتباطی
۱۰۵	روش بهگزینی

۱۰۷.....	۲-۳ ارائه ساختارهای نحوی
۱۰۷.....	هدف از آموزش
۱۰۷.....	سطح آموزشی
۱۰۸.....	مدت آموزش
۱۰۹.....	۳-۳ ضرورت ارائه ساختارهای نحوی
۱۱۲.....	۳-۴ شیوه ارائه ساختارهای نحوی
۱۱۲.....	مرحله بندی
۱۱۳.....	راهکارهای آموزشی
۱۱۵.....	تقویت و تکرار
۱۱۸.....	۲-۵ نتیجه گیری

فصل چهارم: طبقه بندی جمله های مرکب زبان فارسی

۱۲۳.....	۴-۰ مقدمه
۱۲۴.....	۴-۱ آزمون از گویشوران زبان فارسی در دوره پیش از دبستان
۱۲۴.....	توصیف آزمون و شیوه اجرای آن
۱۲۴.....	اطلاعات بدست آمده و نتیجه گیری
۱۲۷.....	۴-۲ آزمون از دانش آموزان فارسی زبان دوره دبستان
۱۲۷.....	توصیف آزمون و شیوه اجرای آن
۱۳۰.....	اجرای آزمون و نتیجه حاصل از آن
۱۳۴.....	۴-۳ آزمون از گویشوران زبان فارسی در دوره راهنمایی
۱۳۴.....	توصیف آزمون و شیوه اجرای آن
۱۳۴.....	۴-۴ نتیجه گیری

فصل پنجم: آزمون از گویشوران غیرفارسی زبان

- ۵-۰ مقدمه ۱۳۶
- ۵-۱ آزمون از گویشوران غیرفارسی زبان دوره دبستان ۱۳۸
- شیوه اجرای آزمون و نتیجه حاصل از آن ۱۳۸
- ۵-۲ آزمون از دانش آموزان غیرفارسی زبان دوره راهنمایی ۱۴۲
- شیوه اجرای آزمون و نتیجه حاصل از آن ۱۴۲
- ۵-۳ نتیجه گیری ۱۴۴
- ۵-۴ ارائه جمله های مرکب زبان فارسی به گویشوران غیرفارسی
زبان ۱۴۷
- شیوه اجرای آزمون و نتیجه حاصل از آن ۱۴۷

فصل ششم: نتیجه گیری و تدوین چند درس پیشنهادی برای آموزش

جمله های مرکب زبان فارسی به غیر فارسی زبانان

- ۶-۰ مقدمه ۱۵۱
- ۶-۱ نتیجه گیری ۱۵۲
- ۶-۲ تدوین چند درس برای آموزش جمله های مرکب زبان فارسی به غیر
فارسی زبانان ۱۵۵
- درس یک: رفتن به مطب دکتر (متن محاوره ای) ۱۵۵
- تمرین ۱۵۶
- ابوعلی سینا، دانشمند بزرگ ایران (متن خواندنی) ۱۵۷
- تمرین ۱۵۸
- ساختار: جمله های همپایه ۱۵۹
- تمرین ۱۵۹

۱۶۲	درس دو: رفتن به رستوران (متن مجاوره‌ای)
۱۶۳	تمرین
۱۶۵	آداب غذا خوردن (متن خواندنی)
۱۶۵	تمرین:
۱۶۶	ساختار: جمله‌های ناهمپایه، جمله‌واره قیدی
۱۶۷	تمرین
۱۷۰	درس سه: کتابخانه (متن مجاوره‌ای)
۱۷۱	تمرین
۱۷۱	کتابخانه (متن خواندنی)
۱۷۲	تمرین
۱۷۳	ساختار: جمله‌های ناهمپایه؛ جمله‌واره اسمی
۱۷۴	تمرین
۱۷۶	درس چهار: خرید عید نوروز (متن مجاوره‌ای)
۱۷۸	تمرین
۱۷۹	عید نوروز (متن خواندنی)
۱۸۰	تمرین
۱۸۱	ساختار: جمله ناهمپایه، جمله‌واره وصفی
۱۸۲	تمرین
۱۸۳	کتابنامه
	ضمیمه ۱
	تصویرهای مربوط به آزمون و جدولهای پرسش و پاسخ مربوط به
۱۹۲	آن

ضمیمه ۲

متن‌های آزمون ۲۱۲

ارائه جمله‌های مرکب در متن‌های خواندنی به غیر فارسی

زبانان ۲۲۱

ضمیمه ۳

جدولهای مربوط به نمردها ۱۲۸

چکیده:

با توجه به اهمیت روزافزون آموزش علمی زبان فارسی به غیر فارسی زبانان، این پژوهش جهت بررسی ضرورت و چگونگی آموزش جمله‌های مرکب زبان فارسی که یکی از پیچیده‌ترین بخشهای نحو زبان را تشکیل می‌دهند، انجام گرفته است. جهت تأمین این هدف کارهای زیر انجام شده است. ابتدا جمله‌های مرکب زبان فارسی به روش توصیفی مورد تجزیه تحلیل نحوی و معنایی قرار گرفت. براساس این توصیف و تجزیه و تحلیل مشخص شده است که بطور کلی سه نوع جمله مرکب در زبان فارسی وجود دارد: جمله همپایه (مرکب)، جمله ناهمپایه (پیچیده)، و جمله خوشه‌ای (همپایه - ناهمپایه). جمله همپایه از ترکیب جمله‌واره‌هایی بوجود می‌آید که همگی از لحاظ نحوی دارای استقلال کامل‌اند و از طریق واژه‌های ربطی بین آنها رابطه‌های معنایی مختلفی مانند «تأکید، تفسیر، بدل، افزایش، تصحیح، تضاد، تناوب، توالی، سببیت، نتیجه، نفی و همسانی» وجود دارد.

جمله ناهمپایه از ترکیب یک جمله‌واره اصلی و یک یا چند جمله‌واره وابسته تشکیل می‌شود که جمله‌واره وابسته نسبت به جمله‌واره اصلی نقشهای نحوی مختلفی ایفاء می‌کند. جمله ناهمپایه با توجه به نقش نحوی جمله‌واره وابسته نسبت به جمله‌واره اصلی به سه دسته تقسیم می‌شود: جمله ناهمپایه با جمله‌واره وابسته اسمی، جمله ناهمپایه با جمله‌واره وابسته وصفی، جمله ناهمپایه با جمله‌واره وابسته قیدی.

جمله خوشه‌ای از اجتماع جمله‌های همپایه و ناهمپایه بوجود می‌آید. حداقل اجزای ساختمانی یک جمله خوشه‌ای دو جمله است که یکی از آنها ضرورتاً ناهمپایه است.

در مرحله بعد با بررسی نظریه‌های برجسته آموزش زبان مشخص شده است که آموزش و ارائه ساختارهای زبانی به هنگام آموزش ضروری است.

بنابراین پس از توصیف و تجزیه و تحلیل جمله‌های مرکب زبان فارسی این جمله‌ها از طریق اجرای آزمونهایی بر روی گویشوران زبان فارسی طبقه‌بندی شده‌اند. نتیجه هر یک از این آزمونها نشان داده است که فارسی زبانان در برقراری ارتباط زبانی پس از گذر از مرحله استفاده از جمله‌های ساده به ترتیب جمله‌های همپایه، ناهمپایه با جمله‌واردهای قیدی، اسمی، وصفی و درنهایت از جمله خوشبختی‌ای استفاده می‌کنند.

پس از طبقه‌بندی، جمله‌های مرکب زبان فارسی به همان ترتیب فراگیری این جمله‌های بوسیله اهل زبان، به غیرفارسی زبانان ارائه شد تا تأثیر آموزش علمی و نظام مند این جمله‌ها در درک مطلب خواندن مشخص شود. یافته‌های حاصل از این پژوهش نشان داده است که ارائه، آگاهی دادن و تقویت و تکرار جمله‌های مرکب به ترتیب در سطح متوسط و پیشرفته آموزش زبان فارسی به غیر فارسی زبانان از طریق متن‌های محاوره‌ای و خواندنی که یک رفتار اجتماعی و یا نکته فرهنگی را به آنها آموزش می‌دهد، تأثیر فراوانی در افزایش میزان توانایی زبان آموزان در درک مطلب خواندن دارد.